

Dan Pavel: „Trumpismul este un fenomen de revizionism etic, cultural, ideologic, legal, constituțional, religios, politic, geopolitic”

Ioana Cristea Drăgulin

Dle profesor,

Pe parcursul ultimelor decenii am observat că SUA au reprezentat unul din cele mai importante domenii de studii ale dumneavoastră. Complexitatea subiectului, care în mod evident depășește granițele naționale, deoarece, orice decizie internă a Președintelui SUA are reverberații și efecte la nivel mondial, necesită reveniri constante. Pe parcursul cărților, articolelor și interviurilor, etc. pe care le-ați publicat în ultimii ani: cartea *Războaiele neterminate din Era Facebook* (Polirom, 2019), în articolul publicat în volum IX, Nr. 1 (31), Serie nouă, decembrie 2020-februarie 2021 din „Polis”, intitulat „Trump și tentativele anulării alegerilor prezidențiale din 2020”, în volumul *Pandem(i)ocrația*, Institutul European (2023), dar și interviurile publicate în „Polis”, „Cuvântul Națiunii”, „Pulsul Geostrategic” (2020-2025), etc. ați explicat pe larg foarte multe dintre realitățile interne pe care SUA le parcurg și implicațiile pe care acestea le au la nivel internațional. Cu toate acestea, complexitatea temei, numărul de actori care creează noile teme de reflecție impun analize și noi analize.

Acest număr din revista de științe politice *Polis* se intitulează „Donald Trump și trumpismul”. Cu toate acestea, apariția „fenomenului Trump” și ceea ce poate fi numit „trumpismul”, nu reprezintă un fenomen insolit, izolat, atipic, care să fie analizat cu metode empirice, în cadrul unui „laborator” al ideilor. Acesta reprezintă o formă de evoluție a unei gândiri care apare ca urmare a declanșării altor procese politice și geopolitice, care i-au facilitat apariția și influențat gândirea și acțiunea.

În aceste condiții, mai ales pentru tinerii care doresc să înțeleagă ce înseamnă o lume în mișcare, și a modului în care anumite realități contemporane au rădăcini în alte decenii sau chiar diferite perioade istorice, am considerat că este mai util, să schimbăm accentul în cadrul întrebărilor noastre pe elementele care au condus la apariția acestuia și mai puțin pe ceea ce reprezintă el.

Ioana Cristea Drăgulin: *Ce înseamnă în viziunea dumneavoastră „trumpismul”? De când ați început să analizați ceea ce ați denumit „fenomenul Trump” și de ce v-a atras subiectul?*

Dan Pavel: Trumpismul este infinit mai mult decât o reacție impulsivă a dreptei față de stânga. Ar fi prea simplu. Iar percepțiile din partea noastră de lume asupra a ceea ce înseamnă dreapta și stânga în America sunt lipsite de acuratețe. Trumpismul este un fenomen de revizionism etic, cultural, ideologic, legal, constituțional, religios, politic, geopolitic, care și-a propus în mod explicit să pună sub semnul întrebării/să provoace (traduc în românește „challenge”, pentru că inițial am definit fenomenul în engleză) o serie de transformări sociale, morale, de mentalități colective, produse de fenomenele modernizării, democratizării, liberalizării. Trumpismul a pus sub semnul întrebării tradițiile partidului republican, conservatorismul, neonconservatorismul. Este o reacție a extremei drepte americane față de extrema stângă, precum și față de sinteza dintre conservatorism și libertarianism. Și mai sunt câteva trăsături pe care le voi explica în

conformitate cu principiul semantic al contextualizării înțelesului. Pentru că trumpismul trebuie interpretat în contexte mai largi și în același timp mai specifice. În politică, ca și în istorie, semnificațiile unui fenomen sau ale activității unui personaj sunt date și se schimbă în funcție de contexte. Fără a fi reduționist, dar pentru a simplifica explicațiile, mă voi referi doar la două contexte: cel intern, american, și cel internațional. Pentru noi prioritară este explicarea dimensiunilor internaționale, întrucât suntem afectați de războaiele din ultimii ani, iar rolul politicii internaționale americane este unul decisiv. Dar mai întâi câteva precizări privind politica internă americană, pentru că starea democrației din Lumea Nouă depinde parțial situația democrației în lumea întreagă, deci explicarea dimensiunilor interne nu este mai puțin prioritară. Iar acolo s-au desfășurat în ultimele decenii câteva războaie culturale, cu efecte neprevăzute.

Trump mi-a intrat în vizor indirect, pe fondul cercetărilor mele privind schimbările îngrijorătoare din cadrul celei mai puternice democrații din lume. În 2010 am publicat un volum intitulat *Democrația bine temperată. Studii instituționale*, în care am formulat teoria celor trei crize la nivel mondial. Una dintre ele era criza mondială a democrației. Iar exemplul meu favorit era cel american: democrația americană ajunsese într-o criză serioasă, care se putea adânci. Or, în 2009, după două mandate ale lui George W. Bush, a fost ales ca președinte Barack Obama, primul reprezentant al comunității afro-americane ales ca președinte (pe vremea aceea era „politically incorrect” să spui că era „negru”, acum termenul este folosit din nou), ceea ce aparent era o victorie a democrației, o normalizare a statutului afro-americanilor. Iar eu scriam deja despre criza democrației americane. Aveam multiple semne legate de radicalizarea luptei politice, iar în particular a războaielor culturale. Paradoxal, POLARIZAREA POLITICĂ a Americii s-a realizat treptat, pe măsură ce noile standarde ale democratizării s-au concretizat în „The Civil Rights Act” (abolirea segregării rasiale, discriminarea), semnat de Lyndon Johnson în 1964, măsurile cruciale pentru drepturile femeilor, legile și procedurile de „affirmative action”, măsurile pentru scăderea discriminării evreilor și catolicilor (într-o societate WASP - white, Anglo-Saxon, Protestant), legalizarea avortului (decizia Supreme Court of Justice în *Roe vs Wade*), *gay rights*. Războiul din Vietnam, abuzurile comise de președintele Nixon contra democraților („afacerea Watergate”, care au dus la demisia sa (înainte de a fi suspendat din funcție), strategia lui Newt Gingrich (un profet al trumpismului) de radicalizare a luptei contra democraților, a guvernării bipartizane și a democrației liberale, controversile privind consumul de droguri și legalizarea unora dintre ele, rezistența milițiilor de extremă dreapta și a industriei armamentului față de măsurile de interzicere a purtării armelor (în ciuda numeroaselor masacre comise de personaje dezechilibrate psihic sau care urmăreau o agendă politică reacționară, precum și a luptelor între miile de bande din orașele americane), creșterea imigrației ilegale și favorizarea acesteia în orașele care refuzau să coopereze cu guvernul american pentru punerea în aplicare a legilor existente („sanctuary cities”), tolerarea activității unor lideri și militanți ai unor organizații religioase fanatice și chiar teroriste, prelungirea războaielor din Afganistan și Irak, controversile privind acordarea de noi drepturi pentru minoritățile sexuale și crearea de noi identități sexuale, toate acestea și multe altele au făcut ca faliile din societatea americană și din

politică să se înmulțească și să se adâncească dincolo de posibilitatea reconcilierii. Tradiția politică de tip *bipartisanship* aproape că a dispărut.

Politica are două jumătăți: una este conflictul; cealaltă este consensul. Conflictul dintre oameni este natural, pentru că indivizii sunt diferiți, ei au interese și preferințe diferite, chiar ireconciliabile. Dar fără realizarea consensului este imposibilă existența societății. Pare relativ simplu de înțeles, dar în anumite condiții devine imposibil de păstrat sau de realizat. Și astfel, în locul unui nou contract social american, am asistat la acumularea condițiilor pentru un nou război civil american. Când niciuna dintre părți nu vrea să cedeze și nu recunoaște validitatea intereselor și preferințelor celeilalte părți, în locul realizării consensului, și mai ales al păstrării consensului, se ajunge la conflict, care este starea naturală a societăților umane de dinaintea contractelor sociale. În plină eră a revoluțiilor științifice și inovațiilor tehnologice, asistăm la recăderea în barbarie. Iar barbarii nu mai năvălesc din afară, ci sunt chiar în interior.

Încă din 2008, din timpul campaniei prezidențiale, au început atacuri virulente împotriva lui Barack Obama. Era o inconsistență, întrucât tocmai când mișcarea pentru emanciparea minorităților rasiale își găsea împlinirea, prin alegerea ca președinte a unui cetățean de culoare, iar democrația părea a se fi stabilizat, tocmai atunci s-a produs o radicalizare a înfruntărilor dintre democrați și republicani, între cele două jumătăți fluctuante ale celor două tabere. Unul dintre cei care îl atacau era omul de afaceri Donald Trump. El pretindea că Obama nu era nici născut în America, că nu era nici creștin, ci musulman, iar nimeni nu îi văzuse certificatul de naștere. Campania se numea „birtherism” sau „birther movement”, de la „birth” – „naștere”. Degeaba și-a prezentat Obama pe toate canalele certificatul de naștere, care atesta că este născut în SUA, că este botezat creștin; iar mama sa era albă și creștină, fiind divorțată după trei ani de căsătorie de tatăl lui Obama, un student din Kenya venit la studii în America dar care se convertise la creștinism în tinerețe. Acea a fost perioada în care influența „fake news” și a teoriilor conspiraționiste a devenit *mainstream* - milioane de oameni au căzut pradă unor asemenea manipulări. Reacția resentimentară a unei părți a „Americii profunde” față de un președinte cu origini rasiale mixte s-a transformat într-o luptă acerbă între două tabere ireconciliabile.

În 2015, mă uitam la CNN, cu familia, iar Donald Trump și-a anunțat candidatura pentru alegerile din 2016. Le-am spus atunci copiilor: „Uitați-vă, tipul acesta va deveni anul viitor președintele Americii!”. A fost agitație mare, pentru că fiica mea tocmai se pregătea să facă *applications* pentru anul următor în America, copiii mei au făcut pariuri între ei. A câștigat cel care a mizat pe intuiția tatălui. Și cum predam politica externă americană, în care schimbările de la Casa Albă influențau nu doar America, ci întreaga planetă, ceea ce mă obliga să citesc constant tot ce se publica relevant în literatura de specialitate, am monitorizat atent și analizat și ceea ce făcea Trump ori alți candidați din cursă. Îmi era clar că în anii următori aveau să fie transformări considerabile ale politicii internaționale americane și ale politicii interne. Problema a fost de la bun început că Trump s-a situat în fruntea taberei ușor de manipulat electoral prin „fake news” și teorii conspiraționiste, și care a devenit *addicted* de consumarea unor asemenea produse. Incitarea de după pierderea alegerilor din 2000 și asaltul asupra U. S. Capitol a șocat întreaga planetă. Baza electorală a lui Trump credea în (aproape) toate minciunile spuse de el,

inclusiv acelea că alegerile ar fi fost furate. Această încredere într-un lider care minte constant a durat pînă de curînd, când „scandalul Epstein” a zdruncinat noul partid republican și mișcarea MAGA.

Ioana Cristea Drăgulin: *Căderea Zidului Berlinului (1989) și mai ales prăbușirea URSS (1991) au condus la invalidarea conceptului de bipolarism la nivelul geopoliticii mondiale. Ce a însemnat acest eveniment fundamental la nivelul relațiilor de putere dintre cele două mari superputeri? În acest context, care sunt elementele de continuitate și de discontinuitate ale politicii externe promovată de Președintele Donald Trump ?*

Dan Pavel: Pentru a înțelege corect deosebiriile dintre politica internațională promovată de Donald Trump și predecesorii săi din ultima sută de ani, trebuie făcută o paranteză mai largă. Pentru că sunt unii comentatori improvizați care spun că tot ce a făcut și ceea ce face Trump se leagă de anularea deciziilor luate înaintea sa de președinții democrați Obama și Biden. În realitate, noul ocupant de la Casa Albă depune eforturi gigantice să năruie întreaga arhitectură a „noii ordini internaționale” creată de către președinții republicani și democrați după Primul Război Mondial, după Al Doilea Război Mondial, și după Războiul Rece. În ton cu ceea ce se scrie în *media* și *social media* la nivel internațional, presa autohtonă, ignoră dimensiunile esențiale ale acestor construcții instituționale și strategice americane, precum și a semnificațiile deconstrucției inițiate de Trump. Președintele Nr. 45 și Nr. 47 nu are o doctrină strategică anume (au existat explicit sau au fost denumite astfel Doctrina Monroe, Doctrina Kennedy, Doctrina Nixon, Doctrina Weinberger, Doctrina Clinton, Doctrina Powell, Doctrina Wolfowitz și altele), nu urmărește să construiască altceva decât predecesorii, ci mai mult să renunțe la ceea ce este constrângător din acele construcții, inclusiv din motive de tip financiar, pentru că i se par prea costisitoare; în plus, el nu este un izolaționist, așa cum au spus unii. Implicarea lui Trump în conflictele dintre Israel și Iran (cu toate organizațiile coordonate de la Teheran - Hamas în Gaza și West Bank/Cisiordania, Hezbollah în Liban, Houthi în Yemen), dintre Rusia și Ucraina (cruciale pentru Eurasia și America de Nord), precum și în alte părți, arată că nu este un izolaționist, deși folosește vechi slogane izolaționiste. Efortul de demolare a arhitecturii mondiale este de tip sisific, deci cvasiinutil, întrucât simultan Trump folosește anumite elemente din ceea ce au creat predecesorii, inclusiv instituții precum ONU și NATO. El improvizează, iar unii comentatori au folosit expresia Doctrina Trump tocmai pentru a desemna improvizațiile tactice și strategice făcute de președinte, în funcție de situații sau după cum îl taie capul. Oricum, în acord cu doctrine anterioare, parțial el a urmărit evitarea sau detensionarea situațiilor care ar presupune intervenția militară, preferând o ofensivă economică împotriva restului planetei, fără să ia în considerație modul în care celelalte superputeri și puteri regionale vor reacționa.

Dincolo de urmărirea sau neurmărirea riguroasă a unor doctrine strategice, sunt câteva elemente de psihologie și psihopatologie care îl diferențiază pe Trump de predecesori. Crede despre sine, iar deja o serie dintre sicofanții săi o declară explicit la reuniunile publice, că este cel mai bun președinte american din toate timpurile. Grandomania sa și cultul personalității, împreună cu narcisismul, l-au împins să afirme că poate să realizeze lucruri care au fost

imposibile pentru ceilalți președinți ori pentru oricare alt lider mondial. Ca să demonstreze practic asemenea afirmații, a promis că va face ceea ce părea imposibil pentru oricine altcineva, să pună capăt ostilităților din Gaza, în războiul dintre Israel și Hamas, de fapt între Israel și Iran; să facă pace între Ucraina și Rusia, punând presiune asupra acestora și a aliaților europeni. Mai mult, Trump are ambiția explicită de a demonstra cât de eronate sunt anumite politici internaționale promovate de predecesorii săi, în particular de Obama și Trump. Iar misiunea sa asumată este corectarea consecințelor respectivelor greșeli.

Noua ordine mondială pe care SUA a început să o construiască după Primul Război Mondial presupunea punerea în practică a principiilor wilsonianismului, ale cărui scopuri erau legate de evitarea altor războaie sau cel puțin a implicării SUA în conflicte. Principiile wilsonianismului au fost revizuite, reformulate și îmbogățite de anumiți președinți americani (F. D. Roosevelt, Truman, Reagan), în funcție de situații. Într-o enumerare incompletă, ele sunt: respingerea politicilor de forță ale sistemului european al echilibrului puterilor (*balance of power*), sferelor de influență și a dominației imperiilor, care întreținuseră războaiele vreme de secole, prin comunitatea puterilor (*community of power*), securitate colectivă și autodeterminarea națiunilor (benefică multor state europene, inclusiv pentru România Mare); instaurarea la nivel mondial unei organizații multilaterale care să monitorizeze, să sancționeze și să prevină comportamentele războinice ale statelor; de aici, principiul controlului armamentului; comerțul liber & sprijinirea răspândirii democrației în lume - esența liberalismului politic, plus liberalism economic; libertatea navigației maritime și oceanice; înlocuirea diplomației secrete prin acorduri deschise realizate la vedere. Era un amestec de idealism politic și de realism politic, care a fost mereu prezent în echilibre dinamice în politica internațională americană. Dar U. S. Congress s-a opus prin vot deciziilor președintelui de a înscrie SUA în Liga Națiunilor, în conformitate cu principiul democratic al separării puterilor. În ciuda eforturilor enorme depuse de America, după Primul Război Mondial, forțele revoluționar-reacționare ale comunismului/bolșevismului și fascismului/nazismului au acționat exact în sensul contrar principiilor americane, astfel încât nu s-a putut evita nici cel de-Al Doilea Război Mondial, nici Războiul Rece, care încălcau aceste principii, iar generalizarea comerțului liber s-a lovit mereu de obstacole.

Americanii au încercat să impună pe plan internațional respectarea tratatelor internaționale și să nu permită schimbarea granițelor stabilite de acestea. Respectarea unor norme și standarde internaționale a condus la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial la constituirea pentru prima dată în istorie a tribunalelor internaționale care au judecat crimele împotriva păcii (schimbarea granițelor stabilite de tratate, declanșarea războaielor), crimele de război și crimele împotriva umanității, și care au formulat verdicte de condamnare la moarte. Guvernele de la Washington, DC, au încercat să nu amestece SUA în războaie, dar fără succes. Și doar implicarea SUA, cu enorma sa putere economică, financiară, în cele două războaie mondiale a făcut posibile victoriile împotriva statelor imperialiste agresoare. SUA a devenit o supraputere militară. Iar când s-a reușit producerea bombei nucleare s-a inaugurat prima perioadă de unipolaritate din istorie. Care nu a durat mult, datorită furtului de tehnologie nucleară ordonat de Stalin și dus la bun sfârșit cu ajutorul agenților recrutați de serviciile secrete sovietice dintre

trădătorii Americii. S-a ajuns la situația de bipolaritate. Anumiți președinți americani au readus în actualitate principiile wilsoniene și s-a ajuns la tratate de limitare a înarmării nucleare. Un autor eminent precum Michael Mandelbaum a publicat în 2002 o carte în care prevestea că secolul XXI va fi secolul punerii în practică cu succes a moștenirii wilsonianismului, *The Ideas That Conquered the World. Peace, Democracy, and Free Markets in the Twenty-First Century*.

Războiul lui Trump împotriva principiilor liberalismului politic și economic este în mod paradoxal susținut de către marea oligarhie digitală americană care a doborât recordurile profitului tocmai datorită liberalizării fără precedent a științei și tehnologiei, producției și comerțului, dar care au devenit bunuri publice, prin deschiderea accesului a miliarde de oameni la informație, la beneficiile descoperirilor științifice și inovațiilor tehnologice.

Așa cum am subliniat încă din 2017 și am reluat ideea în 2019, apoi în 2025, pentru că împrejurările s-au tot schimbat, politica internațională promovată de Trump are substanțiale părți pozitive. Ignorarea lor, la fel precum ignorarea părților negative, face imposibilă înțelegerea politicii internaționale americane. În plus, fenomenul trumpismului trebuie înțeles la sfârșit de drum, când se va termina al doilea mandat de președinte, și vom putea evalua consecințele politicilor lui Trump, atât pe plan internațional, cât și pe plan intern. În mod cert vom fi puși în situația de a reevalua anumite analize și explicații. Ca să scriu o analiză coerentă a războiului din Afganistan, cel mai lung război din istoria Americii, a trebuit să aștept douăzeci de ani. Trump a avut un rol crucial în terminarea războiului, deși cel „învinuit” este Biden.

Prăbușirea regimurilor comuniste de tip sovietic și încetarea confruntării mondiale dintre SUA/NATO și URSS/Pactul de la Varșovia din timpul Războiului Rece a condus la dispariția situației geopolitice de bipolaritate. Uneori, se folosește termenul de bipolarism. La cursurile mele de politică externă americană am propus o definiție îmbunătățită a termenului de ”polaritate”: modul în care sunt distribuite influența, autoritatea, controlul, puterea, în interiorul sistemului internațional; natura sistemului internațional în orice perioadă. M-am inspirat din definiția pe care Robert Dahl o dădea sistemului politic, în *Modern Political Analysis*; influența, autoritatea, controlul, puterea sunt ”termeni ai influenței”. Există trei/patru tipuri de polaritate, în funcție de numărul de poli de putere, autoritate, influență, control: **unipolaritate**, **bipolaritate**, tripolaritate/**multipolaritate** (de fapt, tripolaritatea este un subtip al multipolarității). Tipul de sistem depinde complet de distribuirea puterii și influenței statelor într-o regiune sau global. Acestea sunt concepte descriptive, care au fost aplicate *post-factum* unor realități care erau mult mai complexe decât aproximările conceptuale.

Președinții republicani Ronald Reagan și George H. W. Bush (seniorul) au dus la îndeplinire planul strategic de doborâre a ceea ce primul numea „The Empire of Evil” (din care făcea parte și România comunistă), care a avut mai multe componente, iar la un moment dat s-a produs o convergență între cauzele interne ale degradării sistemului comunist și cauzele externe, iar „Imperiul Răului” s-a prăbușit. În ciuda faptului că armata sovietică, serviciile de poliție politică, arsenalul nuclear, complexul militar-industrial ș.a.m.d. au rămas intacte, polul comunist al ordinii internaționale s-a prăbușit. A rămas un singur pol de putere pe plan geopolitic, situație descrisă de literatura de specialitate drept unipolaritate (sau unipolarism). Creatorul termenului

de *unipolaritate* este comentatorul politic și gânditorul strategic Charles Krauthammer, într-un faimos studiu publicat în numărul special „America and the World, 1990” al celei mai importante reviste de relații internaționale *Foreign Affairs*, pe 1 ianuarie 1990, intitulat „The Unipolar Moment”. Krauthammer și alți gânditori neoconservatori au susținut atunci necesitatea ca SUA să își schimbe radical politica internațională și să se descătușeze de limitele impuse de ordinea mondială multilaterală, pe care tot America încercase să o impună după Al Doilea Război Mondial. El folosea sintagma „America Unbound”, „America descătușată”. Inspirat de neoconservatori, iar în particular de „straussieni”, președintele George W. Bush (juniorul), a declanșat ceea ce autorii (inșpirați de sintagma lui Krauthammer) Ivo H. Daalder și James M. Lindsay, au denumit „revoluția Bush a politicii externe”, în volumul *America Unbound. The Bush Revolution in Foreign Policy*. Pe scurt, spre deosebire de predecesorii săi din timpul Războiului Rece și ulterior, Bush a renunțat la strategiile de „deterrence” și „containment” și a promovat „a *proactive doctrine of preemption*”; a optat pentru acțiunea unilaterală (spre deosebire de Bush Seniorul, care - după ce Irakul a invadat Kuweitul - a reușit să formeze cea mai largă campanie multilaterală de după WW II, prin care Irakul a fost înfrânt; doctrina strategică a necesității ca SUA să folosească puterea sa fără precedent în istorie pentru a provoca *regime change* (schimbarea de regim politic).

În primul său mandat, Trump a început să negocieze cu Talibanii încheierea războiului din Afganistan, fără consultarea guvernului ales democratic. Cel care a finalizat procesul a fost succesorul său, Biden. Dacă nu o făcea și continua războiul din Afganistan, pentru America ar fi fost imposibil să facă eforturile tactice, de *intelligence*, militare, pentru a salva Ucraina de invazia Rusiei. Trump a respins în mare parte revoluția politicii externe inițiată de Bush Jr., dar acum se pregătește intens să facă „regime change ” în Venezuela.

În cartea mea *Democrația bine temperată*, am formulat teoria celor trei crize la nivel mondial. M-am referit mai sus la criza democrației. A doua criză era criza geopolitică mondială creată prin tranziția de la situația de bipolaritate la cea de unipolaritate, în care s-a trecut de la echilibrul relativ și stabilitatea din perioada bipolarității, când cele două supraputeri se țineau în șah reciproc, datorită deținerii arsenalului nuclear, ceea ce împiedica războiul direct dintre cele două, era o situație/strategie de „descurajare” (*deterrence*), la situația de instabilitate din perioada unipolarității. Ne îndreptăm însă către altceva după experiența semieșuată sau eșuată a războaielor din Irak și Afganistan, după invadarea Ucrainei de către Rusia, după ce China s-a transformat într-o supraputere militară, chiar nucleară (cu 600 de focoase nucleare, sau mai multe), după ascensiunea noilor puteri („rising powers”, cum le-a denumit Fareed Zakaria, adică India, Brazilia, Turcia, Nigeria, Africa de Sud, Indonezia), precum și a unor puteri regionale (Arabia Saudită, Iran, Israel, Germania), precum și a unei organizații precum Uniunea Europeană - către o multipolaritate cu dimensiuni militare, economice, financiare, variabile.

Sub conducerea lui Trump, deși aparent a respins abordările din trecut, America a revenit la o variantă actualizată a doctrinei Monroe (prin care se respinge orice interferență a unor puteri străine în Emisfera Vestică), iar bombardarea unor nave sub pavilion venezuelean (fără vreo dovadă că transportau droguri) în spațiul Mării Caraibelor a determinat guvernul de la Londra să

anunțe că serviciile britanice de *intelligence* încetează colaborarea cu cele americane în acea parte a lumii, pentru ca Marea Britanie să nu fie acuzată de complicitate la încălcările dreptului internațional. Rămâne de văzut dacă strategia schimbării de regim politic în alte state, folosită de realiști și neoconservatori, printre altele prin provocarea revoluțiilor din 1989/1991, va fi reluată în cazul Venezuelei, și dacă se va apela la forța armată sau la *covert actions* ale CIA, DIA și trupelor speciale.

Ioana Cristea Drăgulin: *Ocuparea unei părți a Ucrainei de către Federația Rusă în 2014 cu ajutorul „omuleților verzi” și declanșarea războiului în februarie 2022, prin așa zisă „operațiune de denazificare” a reprezentat, în realitate, o mare lovitură dată ordinii internaționale bazate pe reguli, ce a modelul care a fost promovat de către țările democratice după încheierea celui de Al doilea război mondial. Totodată, reprezintă și încercarea evidentă a Federației Ruse de a invalida unipolarismul prin readucerea cu „forța” la masa negocierilor a SUA, pentru o reîmpărțire a sferelor de influență. Dacă această politică a Federației Ruse va avea succes, care considerați că vor fi consecințele asupra SUA, a Uniunii Europene și a „lumii libere” în general ?*

Dan Pavel: Am să repet lucruri pe care le-am mai spus, chiar dacă unora li se par incomode. De altminteri, ele au fost spuse în forme alternative de către anumiți diplomați, specialiști în studii strategice, în studii de *intelligence* și gânditori americani. Și încep cu sfârșitul, pentru că în propunerile de pace avansate sau agreeate de Washington, DC, a devenit evident că, - în ciuda faptului că nu este un adept ale realismului/ neorealismului geopolitic, - Donald Trump este împotriva inițiativei americane (apoi europene) de a integra Ucraina în NATO. Mai mult, el a considerat Crimeea ca fiind parte a Rusiei, ceea ce se regăsește în propunerile făcute; iar acum nimeni nu mai îndrăznește să critice ideea, după ce înainte toți (europenii) spuneau că este imposibilă încheierea războiului fără recuperarea teritoriilor. Și prin recapitularea *à rebours*, în sens invers, se poate vedea cum Trump se desparte în primul rând de Bush Jr., iar apoi de Obama și Biden. Pe timpul mult invocatului Summit NATO organizat de România, în aprilie 2008, la care au participat atât președintele american George W. Bush, cât și președintele rus Vladimir Putin, a fost lansată ideea că NATO sprijină Georgia și Ucraina în aspirațiile lor de a deveni membre ale Alianței Nord-Atlantice. La vremea respectivă, Germania, Franța, Italia, Spania, Olanda, Belgia s-au împotrivit ca Ucraina și Georgia să primească un plan de acțiune pentru integrare. La Moscova, respectivele invitații au fost interpretate drept provocări de conflict adresate Rusiei. Iar anumiți diplomați, gânditori strategici, au considerat că interferența NATO în sfera de interese a fostei URSS va provoca invadarea Ucrainei de către Rusia. Pe vremea aceea, ambadorul SUA în Rusia era William Burns. El a scris o telegramă diplomatică către Secretary of State Condoleezza Rice, intitulată „Nyet Means Nyet: Russia's NATO Enlargement Redlines”, în care a avertizat că Rusia va răspunde negreșit amestecului american/NATO în sfera sa de interese și a prezis că invitația integrării va crea „un sol fertil pentru amestecul Rusiei în Crimeea și în Ucraina de Est”, și va provoca un război civil în Ucraina. Bush nu a ținut cont de avertisment. Mai târziu, William Burns a fost numit director al CIA de către Biden. În acea

capacitate, a revenit în Rusia în decembrie 2021 pentru a-i convinge pe șefii serviciilor secrete ruse și pe Putin însuși să nu pună în aplicare planurile de invazie de care Washingtonul știa, și îi avertiza că America va ajuta Ucraina dacă se va produce invazia. Putin nu a ținut cont de avertismentul primit. Și nici nu a acceptat apoi negocieri, în lunile de după.

În 2014, Rusia a invadat și anexat Crimeea. Într-un articol celebru („Why the Ukraine Crisis in the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin”), publicat de *Foreign Affairs*, September/October 2014, gânditorul realist/neorealist american John Mearsheimer a susținut că vina pentru invadarea Ucrainei de către Putin aparține SUA, care s-a amestecat în sfera de interese a Rusiei. Trump a preluat aceste idei, în felul acesta el recunoscând că pentru Putin Ucraina intră în sfera de interese a Rusiei. Și vrea ca America să se retragă din acel spațiu, lăsând pe seama europenilor rezolvarea altor probleme.

În ciuda faptului că Putin a avut relații amicale cu Clinton, Bush, parțial cu Obama, Rusia a fondat în 2009 împreună cu Brazilia, China și India organizația BRIC (mai târziu BRICS). Era o contrapondere la G8, organizația statelor democratice puternic industrializate, unde ca o încurajare pentru Elțîn fusese și Rusia invitată în 1997. Deși era membră în G8, Rusia nu s-a perceput niciodată ca un stat occidental, și nici democratic. În plus, grupul inițial de state (la care s-au adăugat Africa de Sud, Egipt, Indonezia, Etiopia, Emiratele Arabe Unite), voia să formeze o contrapondere față de puterea americană și aliații săi, iar la ora actuală statele componente cuprind aproape o jumătate din populația planetei și mai mult de o treime din economia mondială. După invadarea Ucrainei în 2014, Obama a obținut suspendarea Rusiei din G8, care a redevenit G7. Cum multe dintre statele BRICS au făcut parte din fostele imperii coloniale europene, orientarea lor este antioccidentală și antiamericană. Prin urmare, în afară de accentuarea multipolarității, constituirea unor blocuri economice puternice, cu interese diferite, este o provocare pentru politica internațională a NATO și a UE. Iar spre deosebire de statele NATO și UE, statele din BRICS nu au condamnat Rusia pentru invadarea Ucrainei.

Unul dintre șocurile repetate de când Trump a revenit la Casa Albă este legat de negocierile secrete cu Rusia, în particular cu Putin. Iar dacă se putea petrece ceva și mai grav, emisarul Witkoff a sfătuit Rusia cum să-l abordeze pe Trump în legătură cu planul de pace cu Ucraina. Tradiția wilsoniană a diplomației transparente a fost respectată involuntar, pentru că pe surse s-a aflat despre aceste negocieri secrete.

Oricum, pentru observatorii vieții internaționale, pentru cei care văd reduc istoria ca pe o succesiune de „breaking news” cotidiene, ci o înțeleg din perspectiva termenelor lungi, trebuie spus că nici Trump, nici Putin nu sunt eterni în funcțiile pe care le ocupă, și nici nemuritori.

Ioana Cristea Drăgulin: *Ca o consecință a prăbușirii bipolarismului, capitalismul, ca model economic, cu toate consecințele sale pe care le presupune în plan social, etc., și democrația, ca formă de guvernare, au devenit „modelul de succes”. De această „fereastră de oportunitate” a beneficiat și România. Considerați că această scurtă perioadă a fost suficient de bine exploatată la nivel mondial, în general, și în România, în particular, pentru consolidarea unui spațiu al ideilor care promovează instituirea și menținerea regimurilor democratice ?*

Dan Pavel: Dacă nu ar exista China, întrebarea de mai sus ar avea sens. Donald Trump a lansat războiul economic cu acest megastat, recunoscând astfel că principalele supraputeri ale lumii sunt China și SUA. Una dintre alternative este o coexistență pașnică, dar concurențială, pentru crearea unui spațiu geopolitic al coproșperității de tip capitalist. China rămâne totuși un megastat criminal, care combină regimul comunist al controlului digital absolut (ca în romanul 1984 al lui George Orwell), cu o formă de economie capitalistă mixtă, în care statul și oligarhii coexistă, cu promovarea maniacală a progresului tehnologic (cu 12 dimensiuni - de la roboți la inginerie genetică, de la *smartphones* și social media la AI și lansarea de sateliți), și cu ambiții de dezvoltare militară susținută masiv financiar.

Despre consecințele pe plan social ale capitalismului se vorbește în ultimele două secole, iar în prezent putem să vedem anumite trăsături ale viitorului capitalismului. Oricum, o revoluție proletară anticapitalistă nu mai este posibilă; proletariatul nu mai este o forță socială și nici nu a fost vreodată „cea mai progresistă clasă socială din istorie”, cum susțineau anumiți intelectuali care au ridicat-o la acel rang fără să-i întrebe pe proletari dacă-și doresc așa ceva și dacă sunt pregătiți. Oricum, capitalismul tehnocratic oligarhic este creator de imense inegalități, dar produce și nenumărate beneficii în interes public. Probabil că în următoarele decenii se va lucra intens la extinderea mai judicioasă a beneficiilor sale. Trump este promotorul capitalismului tehnocratic oligarhic, fapt confirmat de relațiile sale cu cei mai bogați oameni din America și din lume. Faptul că și gloatele îl urmează, mai ales aceia care nu sunt conștienți de manipulările la care sunt supuși, îmi amintește de sintagma lansată de Hannah Arendt, „the temporary alliance between mob and elite”. Sintagma era folosită în legătură cu mișcările totalitare.

Noile tendințe se leagă de ceea ce am semnalat încă de dinainte de 2010 cu privire la criza democrației americane. Lucrez de ceva vreme la o carte provocatoare despre soarta democrației în lume, așa că nu vreau să-mi deconspir ideile înainte de a o fi terminat. Repet, experimentul democratic american nu mai este un model, iar Trump este admiratorul declarat al modelului autoritar întrucupat de Orban, Erdogan, Putin, Xi. În schimb, îl detestă pe Maduro.

Ceea ce se petrece în România este un capitol aparte. Am fost convinși după căderea comunismului că succesul democrației este garantat dacă reușești să-i educi pe extremiștii de stânga, pe cei de dreapta, să găsești terapii de contracarare a spălării pe creier din comunism, iar mai presus de orice dacă reușești să scoți milioanele de presupuși beneficiari ai democrației din pasivitatea în care trăiesc, pe baza percepției eronate că statul și politicienii le datorează traiul comod și prosperitatea, fără ca ei să miște vreun deget. Dar democrația nu se construiește de „sus în jos”, așa cum s-au petrecut lucrurile în România postcomunistă. Democrația nu poate funcționa în favoarea celor care nu o merită. Ai parte de democrația pe care o construiești singur, prin ridicarea cantitativă și mai ales calitativă a participării la ceea ce tu vrei să construiești. Iar cei care așteaptă ca Trump, Putin sau Georgescu să le ofere tot ceea ce le trece lor prin minte, ca și cum respectivii ar fi omnipotenți, infailibili, eterni, pot să aștepte până la sfântu' Așteaptă, cum se spune în popor.

Liderii partidelor politice, conducătorii executivi ai României, s-au dovedit deficitari la învățare: ei nu au învățat nici din propriile greșeli, nici din puținele analize coerente ale

guvernărilor succesive, și nici măcar din literatura de specialitate. Statul postcomunist a fost construit eronat de la bun început, diferitele sale componente sunt disfuncționale, ele nu au fost corectate sau reformate, după cum se vede clar din declarațiile premierului Bolojan. Liderii partidele și militanții lor nu au înțeles nici acum care sunt funcțiile partidelor și cum trebuie ele îndeplinite, în vreme ce coalițiile executive au fost ineficiente și incapabile să reziste până la capăt pentru că nu s-a înțeles ABC-ul guvernării de coaliție (altă guvernare nu este posibilă în România democratică). Fereastra de oportunitate se poate închide apocaliptic, mai ales dacă Rusia reușește să se amestece în alegeri prin sprijinirea populiștilor și să dirijeze din urmă un guvern marionetă și eventual un președinte trădător de țară. Iar modul cum se va încheia pacea din Ucraina va conta enorm pentru un stat precum România.

Ioana Cristea Drăgulin: *Menționați nemulțumirile lui Trump față de anumite politici naționale și internaționale promovate de către predecesorii săi, precum și despre corecțiile efectuate. Care sunt cele mai importante revizui și reorientări strategice adoptate de Trump în politica internațională americană?*

Dan Pavel: Luptele de idei dintre diferitele școli de gândire strategică se regăsesc parțial în politicile adoptate de administrațiile prezidențiale din ultimul secol. Spuneam că Trump nu are doctrină proprie și nici nu aderă la o școală strategică sau alta. În schimb, are puternice aversiuni sau respingeri față de doctrinele sau școlile care i-au influențat pe predecesori. Asta nu îl împiedică să adopte anumite doctrine sau idei ale unor școli, când simte că este nevoie, iar adesea o face fără să conștientizeze. Politica internațională dusă de Bush Jr. a fost în mare parte de inspirație neoconservatoare. În Europa există dificultăți de înțelegere a implicațiilor neoconservatorismului în geopolitică și în politica internațională americană. Extinderea NATO în Rusia și Georgia, invaziile armate din Afganistan și Irak, au fost consecințele ideilor neoconservatoare privind universalitatea democrației și a misiunii americane de extindere a democrației în alte state, chiar cu prețul schimbărilor de regim politic. Trump a respins în principiu și intervenționismul umanist promovat de către Clinton, care a dus la implicarea SUA în Iugoslavia, Haiti, Bosnia); intervenționismul umanist este legat de liberalismul și idealismul politic promovate de Woodrow Wilson, deși implicarea Americii în WW I a fost realism pur.

Combaterea neoconservatorismului și a liberalismului internaționalist de către Trump a părut unora că ține de o reorientare realistă sau neorealismă. Dar o mare parte din activitatea lui Trump se concentrează pe tocmai către subminarea și contracararea realismului politic care l-a împins pe Harry Truman să revoluționeze politica internațională a SUA. Succesorul lui Roosevelt a preluat de la predecesorul său „proiectul Manhattan” și nu a ezitat (după ce împăratul japonez refuzase ultimatumul predării necondiționate) să folosească bomba atomică împotriva Japoniei imperialiste, care atacase mișelește America, iar după ani de lupte și înfrângeri, refuza să capituleze necondiționat. După câștigarea celui de-Al Doilea Război mondial și transformarea în supraputere, Truman a echipat SUA cu instituțiile, resursele financiare și mecanismele necesare politicii la nivel global și pentru a împiedica extinderea comunismului promovat de Uniunea Sovietică în Europa liberă și în întreaga lume. Spre deosebire de Roosevelt, care era

incapabil să înțeleagă forța malefică a comunismului sovietic, Truman a recuperat enorm din decalajul american față de regimul totalitar sovietic. El a numit un civil ca secretar al apărării pentru a prezida departamentele „army, navy, air force, marines”, a instituționalizat poziția creată în timpul războiului de Joint Chiefs of Staff (șeful de stat major al armelor reunite), a înființat National Security Council la Casa Albă, un fel de executiv paralel, pentru coordonarea eficientă și rapidă a situațiilor complicate din politicile internaționale, a înființat Central Intelligence Agency (CIA), primul serviciu secret american civil cu atribuții externe (corespondentul lui MI 6 și cel mai eficient producător de HUMINT din lume), a înființat cel mai puternic serviciu secret de SIGINT din lume, National Security Agency (NSA, cu un buget de trei ori mai mare decât al CIA, despre care publicul american nu a aflat decât după mai mulți ani). Truman a fost creatorul NATO, cea mai puternică alianță politico-militară din istorie), a cărui misiune principală a fost să apere „Europa liberă” și democratică împotriva amenințării invaziei imperialiste comuniste a Uniunii Sovietice, în conformitate cu doctrina *containment*. Așa s-a concretizat cea mai mare realizare a politicii externe americane din timpurile moderne - transformarea Europei dintr-un continent agresiv, provocator a două războaie mondiale și a altor războaie, într-un continent pașnic și prosper, vreme de șapte decenii. Iar Statele Unite ale Americii au fost garantul de securitate al Europei Occidentale restrânse, iar apoi extinse, prin intermediul NATO, a cărei valoare este inestimabilă, și care pentru America nu a fost niciodată o povară financiară, ci a adus enorme avantaje. Iar prețul plătit pentru menținerea păcii, pentru a nu mai angaja SUA în războaiele provocate constant de statele europene a fost unul modest, în comparație cu cheltuielile de război (într-un volum finalizat mă ocup de cheltuielile record ale războaielor din Afganistan și Irak, un fiasco investițional).

Trump a atacat mereu CIA, NSA și celelalte servicii americane de *intelligence* ca fiind parte din „the Deep State”, o teorie conspiraționistă aberantă și contrară logicii funcționării acelor instituții. Intenția de a folosi serviciile de *intelligence* în alte scopuri decât pentru exercitarea funcțiilor acestora funcționează mai degrabă în interesul național al Chinei, Rusiei, Iranului ș.a.m.d. În ciuda rezervelor față de NATO, noul și fostul președinte le-a cerut aliaților să mărească taxa pentru serviciile de securitate asigurate de supraputerea care deține rolul principal în Tratatul Atlanticului de Nord.

Pe timpul administrațiilor Trump, SUA a continuat să fie garantul securității Israelului în Orientul Mijlociu. După expulzarea evreilor din regatele medievale, după pogromurile din acele regate și mai ales după sălbaticile pogromuri din Imperiul țarist, iar mai presus de orice după Holocaustul organizat de Germania nazistă (cu complicitatea aliaților, inclusiv România, Ungaria, și a unor autorități din statele ocupate), SUA a ajuns să fie statul unde trăiesc cei mai mulți evrei din lume, mai mulți decât în Israel. După Holocaust, SUA s-au simțit responsabile că nu au făcut nimic pentru salvarea evreilor. Au vrut să compenseze prin politicile de susținere a Israelului. Așa cum au demonstrat gânditorii neorealiști John J. Mearsheimer și Stephen M. Walt, în volumul controversat *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, politicile SUA față de Israel au fost influențate masiv de lobby-ul evreiesc american, iar deciziile luate nu au fost în interesul național al SUA, și nici măcar al Israelului. Ei au subliniat că alianța dintre cele două

state a dus la favorizarea Israelului, în dauna statelor arabe și musulmane din Orientul Mijlociu aliate ale americanilor, ceea ce a dăunat stabilității regionale. Singurul președinte care a ținut cont de observațiile celor doi a fost Obama. Acesta a intervenit în reglementarea conflictului dintre Israel și palestinieni, criticând politicile de colonizare a evreilor în West Bank; în plus, a făcut o serie de înțelegeri (inclusiv legate de armele de distrugere în masă) cu Iranul, statul teocratic șiiit, al cărui scop declarat este ștergerea Israelului de pe fața pământului, oferind avantaje regimului dictatorial de la Teheran. Tensiunile dintre premierul Netanyahu și președintele Obama au crescut an de an. Cu toate acestea, finanțările americane de toate felurile pentru Israel au atins niveluri record, după cum a subliniat Obama, în primul său volum de memorii, *A Promised Land*.

Înainte de și în timpul Primăverii Arabe, Obama i-a încurajat public pe protestatarii care urmăreau schimbări democratice, și a retras sprijinul pentru șefii de stat cu mână forte, dintre care unii erau aliații SUA. În Egipt, în cele din urmă președintele Hosni Mubarak a fost înlăturat de la putere, iar președintele american a încurajat reîntrirea în viața politică a organizației teroriste Frăția Musulmană, anterior interzisă. Câștigarea alegerilor de către Frăția Musulmană a dus la agravarea situației economice și politice, la excese de punere în practică într-un stat laic a dogmelor islamice, precum și la persecuții, iar grupurile democratice în alianță cu armata au dat o lovitură de stat pentru înlăturarea de la putere a fundamentalistilor religioși și scoaterea din nou în afara legii a Frăției Musulmane. În Libia, pentru sprijinirea rebelilor, SUA s-a pus în fruntea unei coaliții NATO, Muammar Gaddafi a fost înlăturat de la putere, iar țara a căzut în haosul războiului civil. Din pricina suprimării violente a protestelor împotriva regimului Bashar al-Assad, administrația Obama i-a cerut dictatorului să cedeze puterea, dar acesta a pornit un război contra forțelor democratice și a rebelilor islamiști, care au fost sprijiniți de americani. Cu sprijinul Rusiei și al Iranului, dictatorul sirian a rămas la putere, războiul civil a continuat, însă Obama nu a dat ordinul intervenției militare americane nici măcar după ce al-Assad a folosit împotriva populației arme de distrugere în masă (arme chimice). În Irakul unde SUA provocase schimbarea de regim, în locul tiranului Saddam Hussein se instalase un regim predominant șiiit, sprijinit de Iran, ceea ce a dus la declanșarea războiului civil, iar organizația teroristă sunnită ISIS/Daesh a ocupat teritorii imense în Irak și Siria și a creat "Califatul". Lui Obama i se datorează strategia de lichidare militară a „Califatului” creat de ISIS, prin combinația de forțe terestre locale (kurzii, trupele speciale irakiene) – „coalition airpower”- *intelligence*, în vreme ce Trump a dus la bun sfârșit operațiunea. Ulterior, s-a lăudat că lui i se datorează exclusiv respectiva victorie.

Toate aceste politici (și altele) au fost contestate de către Trump, care încă din primul său mandat a lucrat intens la un plan strategic de schimbare a sferelor de influență în Orientul Mijlociu. Trump a renunțat la acordurile cu regimul totalitar teocratic șiiit din Iran și a creat o alianță strategică între SUA, Israel și statele sunnite, în frunte cu Arabia Saudită. „Acordurile Abraham” au fost piatra de temelie a noii alianțe. Astfel, era înlăturată influența malefică a Iranului, care sprijinea organizațiile teroriste Hamas (în Gaza și West Bank) și Hezbollah (în Liban) în lupta lor de decenii contra Israelului. Teritoriile palestiniene urmau a fi beneficiarele

directe ale noului acord, cu sprijinul financiar masiv al Arabiei Saudite și al celorlalte state sunnite bogate. Înfrângerea lui Trump de către Biden în 2000 a pus între paranteze noua strategie pentru Orientul Mijlociu. Pentru a împiedica punerea în aplicare a strategiei concepute de Trump în Orientul Mijlociu, care avea șanse de a câștiga din nou președinția SUA și de a pune practic capăt influenței destabilizatoare a Iranului în regiune, organizația teroristă Hamas a organizat pe 7 octombrie 2023 pogromul împotriva populației civile din Israel, cel mai sîngeros pogrom de după Holocaust, cu 1.195 de oameni uciși și 251 de ostatici. În ripostă, Israelul a declanșat în Gaza războiul împotriva Hamas, cu scopul distrugerii sale complete, care s-a prelungit doi ani și s-a repercutat împotriva populației civile palestiniene, folosită ca scut de Hamas, ducînd la o criză umanitară. Conflictele și atacurile au continuat între Israel și Hezbollah, Iran, organizația teroristă Houthi din Yemen. Biden a încercat să pună capăt războiului, o parte dintre ostacii luați de Hamas au fost eliberați, iar SUA a continuat să furnizeze armament Israelului.

Războiul din Gaza a adăugat un dramatism suplimentar alegerilor americane din 2024, mai ales campaniei pentru alegerile prezidențiale. În anumite campusuri universitare din SUA, în diferite orașe, au avut loc proteste anti-Israel și propalestinene, desfășurate uneori cu o violență ieșită din comun. Protestatarii de extrema stîngă i-au făcut însă un serviciu enorm lui Trump, pentru că au atacat virulent administrația Biden și pe Kamala Harris, candidatul partidului democrat, pentru politica legată de Israel și Gaza, iar anumiți reprezentanți au anunțat public că nu vor susține candidații partidului democrat. Pe plan mondial, anumiți actori statali (de pildă, guvernul Africii de Sud) și nonstatali au cerut din partea International Criminal Court de la Haga emiterea unor mandate de arestare pentru comiterea de crime de război și crime împotriva umanității de către liderii Hamas (Yahya Sinwar, Mohammed Deif, Ismail Haniyeh, care au fost toate retrase după asasinarea respectivilor de către serviciile secrete israeliene) și a demnitarilor statului Israel (primul ministru Benjamin Netanyahu și ministrul apărării Yoav Gallant). Estimările ONU au arătat că pînă în 19 noiembrie 2025 în Gaza au fost uciși 70 525 de palestinieni și 2 109 israelieni. Ca și în alte părți ale lumii, antisemitismul a crescut enorm în SUA, deși evreii din diaspora nu aveau nici un amestec în politicile militare ale guvernului Netanyahu, pe care de-a lungul anilor nenumărate organizații evreiești îl criticau și demonstrau împotriva sa. În perioada protestelor, studenții și profesorii evrei, cetățeni americani, au fost amenințați, șantajați, persecutați. Așa cum au arătat în timpul protestelor anumiți jurnaliști de investigații, iar ulterior anchetele făcute de FBI și de autoritățile statului american, protestele din America împotriva războiului din Gaza au fost organizate de către Frăția Musulmană, de CAIR (Council on American-Islamic Relations), o organizație paravan pentru Hamas, finanțată prin donații din partea unor indivizi și organizații musulmane din America, precum și de o rețea de organizații militante ale societății civile, în mare parte subvenționate de către miliardarul american cu origini maghiaro-evreiești George Soros.

După ce Trump s-a întors la Casa Albă, el l-a acuzat direct pe Biden pentru slăbiciunea și incompetența sa, declarînd că dacă ar fi fost el președinte nu ar fi izbucnit nici războiul dintre Rusia și Ucraina, nici cel dintre Israel și Hamas, iar Gaza nu ar fi fost în mare parte distrusă. Trump a pornit o campanie intensă împotriva studenților (mai ales străini) care au participat la

protestele anti-Israel, cerînd retragerea vizelor și expulzarea acestora, scăderea pe viitor a numărului de locuri pentru studenții srăini. Au fost luate măsuri împotriva conducerilor universităților care au permis hărțuirea studenților și profesorilor evrei, au fost retrase finanțări de sute de milioane sau chiar de miliarde ale statului pentru universitățile americane (acesta ar trebui să fie un subiect de sine stătător). Președintele SUA a luat măsuri drastice împotriva judecătorilor de la Tribunalul Penal Internațional care au pornit acțiunile împotriva premierului Netanyahu.

Trump i-a acordat lui Netanyahu tot sprijinul militar și diplomatic pe toată durata războiului, adică doi ani, iar pînă la urmă au dat roade insistențele americanilor, cu ajutorul unor state arabe aliate, de eliberarea a tuturor ostaticilor luați de Hamas, de încheiere a focului și de pregătire a unui plan de pace și de administrare în Gaza.

Ioana Cristea Drăgulin: *Promovarea conceptului de „societate deschisă” a reprezentat, printre altele, și un nivel superior de garantare a drepturilor civile, îndreptată cu precădere către acele categorii de minorități care anterior nu se aflau în atenția politicului. Această deschidere a însemnat o schimbare a ideologiei de „stînga” tradițională, care era focusată pe drepturile sociale și economice ale proletariatului către o apărare și garantare a drepturilor minorităților sexuale. Această schimbare majoră s-a datorat în primul rînd prăbușirii comunismului în 1989 și 1991. Vorbim de o relegitimare a stîngii și o reorientare a surselor ideologice. Ce efect a avut acest proces în interiorul societății nord – americane și cum a influențat apariția fenomenului politic care a preluat numele președintelui Donald Trump ?*

Dan Pavel: Conceptul de societate deschisă nu este creația lui George Soros, ci a fost preluat de la filosoful austro-britanic de origine evreiască Karl Popper, un adversar al totalitarismului, fie el fascist/nazist, fie comunist. Conceptul desemnează un sistem social bazat pe libertate individuală, gândire critică și un mecanism pașnic, instituționalizat de schimbare, în contrast cu societățile închise sau tribale, legate prin dogmă și ierarhie. Într-o asemenea societate, individul se confruntă cu decizii personale, prin contrast cu societate colectivistă, magică sau tribală. Este o falsă dilemă cea care face dihotomia între drepturile sociale și economice ale proletariatului și drepturile civile ale minorităților. Stînga din democrațiile liberale s-a reformat continuu cu mult înaintea prăbușirii comunismului, iar în SUA a inclus masivele mișcări sociale pentru drepturile femeii și pentru drepturile civile ale afro-americanilor. Acestea nu și-au terminat misiunea, dar progresul lor a reprezentat un fundament pentru drepturile minorităților sexuale. Și o corecție la imaginea transatlantică deformată despre partidul republican și administrația Trump, care de fapt are o reală deschidere față de anumite minorități sexuale, adică către bărbații gay (dacă faceți un *Google search* veți găsi o mulțime în posturi importante), dar mai puțin către alte minorități, cum ar fi persoanele „transgender”. În sociologia americană, modelul marxist al celor două clase (burghezie vs proletariat) a fost înlocuită de un „multi-class model” (Upper Class, Upper-Middle Class, Middle Class, Working Class; Lower Class). Mulți membri a ceea ce înainte se numea „proletariat” (adică aceia care nu posedau mijloace de producție, iar aici intră cele trei categorii de mai sus, Middle Class, Working Class, Low Class) sunt femei, afro-americani, hispanici, americani cu origini asiatice și minorități sexuale, pentru care asigurarea acestor drepturi civile a

însemnat progres economic. Or, după cum au arătat studiile sociologice și cele electorale, trumpismul poate fi explicat doar parțial ca o reacție a unei părți a clasei muncitoare albe (în special bărbați) care și-a pierdut odată cu aceste progrese o parte din statutul social și economic privilegiat, de unde și reacțiile dure față de succesele obținute în ultimul secol de mișcarea socială pentru drepturile femeilor (extremistul de dreapta Andrew Tate, sprijinitor al lui Trump, promovează cu succes misoginismul în manosferă).

Este un concept pe care l-am folosit adesea la cursurile mele de partide politice, iar acum ne ajută să înțelegem ceea ce s-a petrecut în ultima jumătate de secol în sistemul politic american - *re-alignment* (realiniere). El desemnează fenomenul schimbării bazei sociale a politicului, și pe care Trump l-a speculat (sfătuit de Steve Bannon) în atragerea unei părți masive a electoratului de partea sa, mai ales din categorii care anterior îi sprijineau pe democrați. Fenomenul a început cu „*The tea party movement*”, o rebeliune internă din ierarhizatul partid republican, unită de anumite îngrijorări care îi despărțeau de clasicul GOP preocupat de taxe și bugetele federale (vezi blocajul politic „shutdown”). În plus față de colegii lor, mișcarea activiștilor „*tea party*” era dominată de probleme culturale controversate. În ultimii 30, 40 de ani, s-a putut vedea o deplasare masivă a votanților de la votul dictat exclusiv de interesul lor economic către votul legat de identitatea lor culturală, rasială, „de gen” (*gender*). Acum câteva decenii, veniturile preziceau în mare parte comportamentul la vot: cei care erau plătiți mai puțin decât media erau „*blue collar*” și votau cu democrații, iar cei care câștigau mai mult erau „*white collar*” și votau cu republicanii. Acum s-a produs un revers, și nu numai în America, astfel încât cea mai importantă diviziune nu mai este „stânga vs dreapta” în chestiuni economice, ci „*open vs closed*” în chestiuni controversate de cultură, dacă votantul vrea mai multă migrație, mai mult multiculturalism, mai mult comerț, mai multă tehnologie? Sau dacă vrea ca toate acestea să se închidă?

Ioana Cristea Drăgulin: *Conceptul de „AMERICA FIRST”, promovat de Partidul Republican și Președintele SUA Donald Trump, nu este nou. Forme ale izolaționismului le regăsim în concepția politică a SUA încă de dinaintea izbucnirii Războiului pentru Independență și a cunoscut diferite forme în timp. Cu toate acestea, SUA au reprezentat după Primul Război Mondial principala putere și actor politic a lumii. Deși este aproape imposibil ca în câteva paragrafe să explicați publicului larg modul în care aceste concepte se apropie ne puteți spune cum încearcă SUA să le „promoveze” în condițiile în care la nivel mondial se încearcă punerea în discuție a hegemoniei americane și occidentale, mai ales odată cu apariția unui nou pol de putere geopolitic reprezentat de BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud) ? În fața acestor provocări de politică internă și externă cum s-a articulat Programul de guvernare al Președintelui Donald Trump și ce soluții a oferit propriului electorat ?*

Dan Pavel: În romanul „Complot împotriva Americii”, Philip Roth folosește sloganul „America First” pentru a descrie victoria ficțională a aviatorului Charles Lindberg, purtătorul de cuvânt al organizației America First Committee, care avea simpatii naziste, era prieten cu aviatorul Göring și fusese decorat de Hitler, pentru a-l înfrânge în alegeri pe președintele Roosevelt. În realitate,

sloganul a fost folosit de mai mulți, inclusiv de președintele Woodrow Wilson și de Ku Klux Klan, cu înțelesuri diferite. Este însă dificilă etichetarea lui Trump drept izolaționist, când el reia politicile tipice lui Monroe pentru dominarea Emisferei Vestice. Iar cu cele peste 750 de baze militare americane în toată lumea este imposibil ca o putere precum SUA să rămână izolaționistă, în ciuda similarităților retorice. Mai degrabă, se poate demonstra că în anumite privințe America a devenit expansionistă.

Așa cum a promis în campanie, marea ofensivă a lui Trump este împotriva WOKE-ismului, iar lupta ideologică împotriva extremei stângi și a modului în care aceasta a devenit predominantă în cadrul întregului spectru de stânga și a partidului democrat s-a transformat în politică de stat. Trump a încercat să lovească simultan, nediferențiat, în militanții mișcării woke, ai mișcării Black Lives Matter, ai grupurilor de Native Americans, ai mișcării Antifa. Mișcarea woke (de la „stay woke”) a încercat să alerteze opinia public în legătură rasismul, nedreptatea rasială, justiția social, discriminarea. În numele acestor idealuri și valori, militanții mișcării woke și ai altor mișcări au ajuns (am expus pe larg aceste fenomene în cartea mea PANDEM(i)OCRAȚIA) să demoleze sau să ceară îndepărtarea unor statui (nu doar ale unor generali confederați, ci și ale lui Cristofor Columb, Theodore Roosevelt, iar în Anglia statuia lui Winston Churchill a fost vandalizată), monumente, să atace tradițiile culturale occidentale, să rescrie istoria din punctul de vedere al „political correctness”, să schimbe denumirile unor instituții, străzi, baze militare, să promoveze o cultură a intoleranței, a eliminării părților culturale care îi deranjau („cancel culture”), cu expunerea celor care greșeau sau despre care se pretindea că au greșit la oprobiul public, cu masive concedieri, cu cenzurarea libertății de expresie. Ei cenzurau folosirea liberă a unor cuvinte (de pildă, cuvântul „mamă”, în numele inclusivității) și voiau să le elimine din vocabular, din dicționare, cu o concentrare pe politica identitară (rasă, gen, sexualitate). Era o tiranie ideologică informală, care pretindea să facă ordine în materiile predate „incorect” în școli (chiar și matematica ori științele exacte). În numele pretențiilor exagerate legate de identitatea transgender, s-a ajuns să se impună ca să fie admise în toaletele femeilor sau în închisori persoane cu anatomia sexuală intactă, iar în cadrul unor competiții sportive feminine să fie încadrați „femei transgender”, ceea ce ducea la ignorarea sexului biologic și la subminarea de fapt a drepturilor femeilor.

Este paradoxală lipsa de intuiție a extremei stângi americane, care nu și-a dat seama că prin acțiunile sale excesive pregătește venirea la putere a cercurilor de extremă dreapta, după cum aceasta din urmă nu își dă seama că excesele sale vor favoriza stânga. Pe 22 septembrie 2025, președintele Trump a semnat ordinul executiv intitulat „Designating Antifa as a Domestic Terrorist Organization”. Respectiva „organizație” a fost denunțată drept „militaristă, anarhistă”, prin folosirea violenței în atingerea scopurilor, iar departamentele și agențiile federale cu atribuții au primit ordine severe de a pune capăt operațiunilor ilegale ale Antifa, însă toată această retorică are mai mult semnificații legate de lupta politică. Cu toate acestea, în 2020 directorul de atunci al FBI, Christopher Wray a depus mărturie în Congress că Antifa nu este o organizație formală, ci mai degrabă o ideologie sau o mișcare, iar acțiunile ilegale ale unor indivizi nu pot fi extinse asupra unei întregi mișcări politice. Dar legislația federală americană nu are un mecanism legal

pentru a desemna grupuri domestice drept teroriste, așa cum există un astfel de mecanism pentru a desemna organizații străine drept teroriste, ceea ce permite guvernului american să le înghețe conturile, bunurile, proprietățile, să aplice alte sancțiuni. După ce guvernatorul statului Texas a desemnat Frăția Musulmană și CAIR drept organizații teroriste, președintele american a declarat că ia serios în considerare să procedeze la fel.

Trump este un tip înzestrat cu o inteligență speculativă de afacerist și investitor, astfel încât a trezit interesul unor mase de alegători în legătură cu ceea ce dorea să le vândă sau să le ofere gratuit, dar a făcut și o prospectare a pieței, ca să vadă care sunt problemele care îi preocupă pe mulți și cărora el credea că le poate oferi soluții. Pe măsură ce mă gândesc mai intens asupra subiectului îmi vin idei care ar putea să umple o carte, nu doar un interviu. Oricum, înainte de a vedea cum se termină cel de-al doilea mandat, se poate spune că Trump s-a concentrat mai mult pe chestiunile privind imigrația, starea economiei, reducerea reglementărilor guvernamentale.

Dacă ne uităm la ultima dintre acestea, îmi amintesc un clip celebru cu Ronald Reagan care le spunea alegătorilor că nouă (9) sunt cuvintele cele mai terifiante în limba engleză pe care le poate auzi cineva: <<I'm from the government, and I'm here to help>>". Încep cu acestea, întrucât pentru a le rezolva l-a desemna din prima zi pe supermiliardarul Elon Musk să lucreze la reducerea mărimumii și a anvergurii guvernului federal, în cadrul unui nou să-i zicem minister - Department of Government Efficiency, care a redus la proporții minimale nenumărate agenții sau departamente guvernamentale, dintre care amintesc: United States Agency for International Development (cu cele mai multe programe și cu 10 000 de angajați concediați); Department of Education; Environmental Protection Agency; Department of Health and Human Services (cu mii de angajați concediați de la sub-agențiile subordonate); Department of Energy; Department of Agriculture (unde tăierile au afectat mai ales serviciul de incendii, în vreme ce în anii din urmă incendiile au fost devastatoare) ș.a.m.d. În același timp, s-a urmărit reducerea corupției și eliminarea ineficienței. Trump a semnat mai multe ordine executive prin care a pus capăt politicilor „woke” legate de inițiativele „diversity, equity, and inclusion” (DEI) din instituțiile de stat, din universități, din armată etc.

Reformarea guvernamentală s-a făcut însă adesea pe criterii clientelare, nu meritocratice. Familia Trump are numeroși membri în funcții de răspundere, nepotismul este pe față, iar în funcții cheie au fost numiți tot felul de persoane cunoscute pentru partizanatul lor, nu pentru expertiza în acele domenii. Trump și clanul său politic folosește diferite ramuri ale formei de guvernământ pentru a-i pedepsi și pentru a se răzbuna pe rivalii politici (vezi măsurile împotriva familiei Biden, a fostului director al FBI, James Comey etc.) sau pe foștii săi apropiați care ulterior s-au distanțat de el (John Bolton, fostul National Security Advisor).

După ce în primul său mandat construisese faimosul zid de la granița cu Mexico, în al doilea mandat Trump a înăspriat măsurile antiimigraționiste, prin deportările în masă a milioane de „ilegali”, interdicții parțiale sau totale de vize (pentru Afghanistan, Burma, Chad, Republica Democratică Congo, Guinea ecuatorială, Eritrea, Haiti, Iran, Libia, Somalia, Sudan, Yemen), declararea stării de urgență națională la granița cu Mexico, blocarea cererilor de azil,

respingerea refugiaților, detenția imigranților nedocumentați acuzați de crime, tentativa de a nu mai acorda cetățenia americană copiilor născuți în the USA (respinsă de justiție).

Pentru că suntem departe de deznodământ nu am să intru în detalii pe tema politicilor economice: aplicarea politicilor comerciale de tip „America First” depinde de negocierile cu zeci de state, după ridicarea exagerată a taxelor pe importuri. Promisiunea sprijinului acordat muncitorilor americani și familiilor acestora pentru locuințe accesibile financiar este în stadiul selectării între proiecte. Una dintre marile promisiuni din campanie a fost luată în serios: aceea de a impune tarife înalte companiilor americane care externalizează/subcontractează (*outsourcing*) producția industrială și de a încuraja firmele care aduc fabricile înapoi. Marii oligarhi sprijină inițiativa economică ale lui Trump, pentru că le aduc și mai mari profituri. În ciuda restricțiilor impuse universităților americane în privința cercetării (în condițiile în care cele mai prestigioase sunt „research universities”, private sau de stat), Trump a ascultat sfaturile miliardarilor și a semnat ordine executive pentru „AI development”, unde sloganul „America First” are un înțeles expansionist. În competiția economică, tehnologică și industrială cu China, Trump este extrem de optimist că America va rămîne „The First.” Dar comuniștii chinezi au procedat exact invers față de capitaliștii lui Trump, prin creșterea spectaculoasă a finanțărilor către universitățile de cercetare.

În continuarea politicilor din primul său mandat, noul președinte a luat măsuri pentru stoparea politicilor administrației Biden legate de încălzirea planetei și în favoarea protejării mediului. Prin sancțiunile impuse Rusiei în privința exportului de petrol și altor națiuni pentru importul de petrol rusc, Trump vrea să încurajeze producția americană (și nord-americană, în colaborare cu Canada) de energie fosilă. Aici sintagma „America First” desemnează preocuparea pentru transformarea SUA în producătorul dominant de energie pe plan mondial, inclusiv prin retragerea din înțelegerile internaționale care impun respectarea anumitor standarde de extracție și limite de producție. Un asemenea statut ar permite statului american să-și sporească rezervele bugetare în vederea îndeplinirii mai facile a unor obiective privind ridicarea standardelor de viață ale tuturor americanilor.